

**ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ
ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА**

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ:

1. Веблен Т. Теория праздного класса. – М., Прогресс, 1984.
2. Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод, предназначение. – М.: Канон, 1995. – 352 с.
3. Доклад о мировом развитии 2002 года. Создание институциональных основ рыночной экономики. – М.: издательство «Весь мир», 2002. – 264 с.
4. Заславская Т.И. Современное российское общество. Социальный механизм трансформации. М., 2004.
5. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика. – Т. I. – М.: Республика, 1992. – 399 с.
6. Менар К. Экономика организаций. – М.: ИНФРА – М, 1996.
7. Commons J.R. Legal Foundations of Copitalism. – N.Y., 1924.
8. Новая постиндустриальная волна: антология. – Под ред. Иноземцева. – М., 1999. – 570 с.
9. Норт Д. Институциональные изменения: рамки анализа // Вопросы экономики. – 1997. - № 3. – С. 6 – 17.
10. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. – М.: Начала, 1997.
11. Олейник А. «Бизнес по понятиям»: об институциональной модели российского капитализма // Вопросы экономики. – 2001. – № 5. – С. 3 - 17.
12. Ролз Дж. Теория справедливости. Новосибирск, 1995.
13. Самуэльсон П. Экономика. М., Прогресс, 1964. – 780 с.
14. Философия: энциклопедический словарь. – Под ред. А.А. Ивина. – М.: Гардарики, 2006. – 1072 с.
15. Фишер С., Дорнбуш Р. Экономика. – М.: Дело ЛТД. – 1995. – 657 с.
16. Ходжсон Дж. Что такое институты // Вопросы экономики. - 2007. - №8. - С. 5 - 28.
17. Цит. по Измалков С., Сонин К., Юдкевич М. Теория экономических механизмов (Нобелевская премия по экономике 2007г.) // Вопросы экономики. - 2008. - №1. - С. 3 - 23.
18. Цит. по изданию: Тодаро М.П. Экономическое развитие: Учебник. – М.: Экономический факультет МГУ, ЮНИТИ, 1997. – 671 с.
19. Чухно А. Институционализм: теория, методология, значение // Экономика Украины. – 2008. - №6. – С. 3 - 17.
20. Экономическая теория: Учебник. – Под общ. ред. акад. В.И. Видяпина, А.И. Добрынина, Г.П. Журавлевой, Л.С. Тарасевича. – М.: ИНФРА, 2008. – 672 с.
21. Экономическая теория: Учебник для студ. высш. учеб. заведений. – Под ред. В.Д. Камаева. – М.: Владос, 2004. – 592 с.

КОНТИНЕНТАЛЬНИЙ ТА ТРАНСКОНТИНЕНТАЛЬНИЙ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МОДЕЛЕЙ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Чентуков Ю.І., д.е.н., проф., Маріупольський державний університет
Булатова О.В., д.е.н., проф., Маріупольський державний університет

Чентуков Ю.І., Булатова Е.В. Континентальный и трансконтинентальный направления развития моделей региональной интеграции.

В статье рассматривается развитие глобальной и региональной экономической интеграции в современных условиях. Исследованы организационно-методологические основы развития моделей региональной интеграции, предложены концептуальные направления развития и углубления интеграционных процессов. Исследованы направления формирования континентальных и трансконтинентальных моделей интеграции.

Ключевые слова: глобальная интеграция, региональная интеграция, регионализация, региональные торговые соглашения

Чентуков Ю.І., Булатова О.В. Континентальний та трансконтинентальний напрями розвитку моделей регіональної інтеграції.

У статті розглянуто розвиток глобальної та регіональної економічної інтеграції в сучасних умовах. Досліджено організаційно-методологічні засади розвитку моделей регіональної інтеграції, запропоновано концептуальні напрями розвитку та поглиблення інтеграційних процесів. Досліджено напрями формування континентальних та трансконтинентальних моделей інтеграції. Доведено, що *трансконтинентальна інтеграція* представляє собою цілеспрямований процес створення міждержавного економічного простору між країнами, які не мають спільних кордонів та знаходяться в різних регіонах/континентах світу, в рамках якого встановлюється відповідна форма (етап) регіональної інтеграції, основним завданням якої стає сприяння міжнародній конкурентоспроможності країн-інтегрантів

Ключові слова: глобальна інтеграція, регіональна інтеграція, регіоналізація, регіональні торговельні угоди

Chentukov Y., Bulatova O. Continental and transcontinental direction of developing regional integration models.

The article dwells on development of the global and regional economic integration in the modern world. Organizational and methodological foundations of regional integration models development are carried out. Conceptual development directions are proposed. The thesis analyzes the peculiarities of continental and transcontinental integration models formation.

Key words: global integration, regional integration, regionalization, regional trade agreements

Сучасною ознакою світогосподарського розвитку є поширення та поглиблення процесів регіональної інтеграції, про що свідчить поява значної кількості різноманітних інтеграційних утворень, що виступають важливою компонентою глобальної інтеграції. З іншого боку, сам процес регіоналізації набув глобальних ознак, як доводить регіональна спрямованість та збільшення обсягів внутрішньорегіональних потоків товарів, послуг, факторів виробництва. Інтеграційні угруповання, які сьогодні існують в світі, знаходяться на різних етапах розвитку, засновані на використанні різних моделей і форм реалізації.

Визначаючи актуальність досліджень процесів регіональної інтеграції, проблемам їх розвитку присвячено праці П. М. Алле, Б. Баласса, Е. Болдвіна, Дж. Бхагваті, У. Ваннопа, Е. Венайблза, М. Гюнарсона, М. М. Кітінга, П. Кругмана, Л. Ліндберга, Дж. Лессінджера, Д. Мітрані, В. Молле, Ж. Монне, Дж. Новотні, М. Перкманна, Ф. Содербаума, Г. Снукса, М. Сторпера, Я. Тінбергена, М. Фуджкити, А. Хааса, Б. Хеттне, П. Ховітта, М. Шиффа та ін. Вагомий внесок у розвиток досліджень вказаних проблем пов'язаний з науковими працями українських та російських учених, які досліджували інтеграційні процеси як на глобальному рівні (Е. Азроянц, О. Білорус, В. Геєць, В. Загашвілі, В. Іноземцев, Д. Лук'яненко, А. Мазаракі, М. Максимова, О. Неклеса, Ю. Павленко, В. Пантін, Ю. Пахомов, А. Поручник, А. Філіпенко, Г. Черніченко), так і на регіональному (Ю. Борко, В. Будкін, О. Буторіна, І. Гладій, Ю. Макогон, Н. Мікула, Ю. Орловська, Є. Савельєв, А. Спартак, В. Чужиков, Ю. Шишков та інші). Однак логіка світового економічного розвитку, аналіз процесів регіоналізації світової економіки в умовах глобальної інтеграції дозволяє виділити нові напрями розвитку – континентальний та трансконтинентальний, вивчення яких потребує окремих досліджень. Відповідно, метою даної роботи є визначення континентального та трансконтинентального напрямку розвитку у різних моделях регіональної інтеграції.

Стрімке кількісне розширення практики укладання регіональних угод, що почалося наприкінці ХХ століття, характеризувалося появою нових якісних змін, пов'язаних з розвитком відкритої економічної політики країн, що розвиваються; появою нових типів інтеграційних угод між розвинутими країнами і тими, що розвиваються; поглибленням та інституціоналізацією інтеграції; формуванням валютно-фінансової інтеграції; розвитком більш комплексних форм інтеграційної взаємодії, тощо. І якщо у середині ХХ ст. перед інтеграційними об'єднаннями стояла задача об'єднання, перш за все, економічних ресурсів, то з розвитком продуктивних сил акценти

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

зміщуються в сторону якнайкращого використання технологічних ресурсів і забезпечення міжнародної конкурентоспроможності. Формування нових економічних регіонів вже не обмежується такими традиційними географічними факторами, як наявність сировини або близькість до ринків. З точки зору технологічного розвитку вони скоріш зумовлені наявністю таких факторів, як спроможність до інновацій та «динамізм місцевих громад, які постійно адаптуються, навчилися поєднувати конкуренцію і співробітництво»[2].

Різноманіття форм інтеграційного розвитку, до яких сьогодні залучено країни світу, моделі розвитку регіональної інтеграції основних регіонів світу, доводить, що існуючі диференції між країнами (в економічній, політичній, гуманітарній сферах тощо) впливають на характер розвитку інтеграційної взаємодії країн, стадії якої не обов'язково мають співпадати зі схемою запропонованою Б.Балассою [4]. Достатня кількість існуючих в світі регіональних інтеграційних об'єднань, дійсно, розвиваються за класичною схемою (хоча й не визначаючи кінцеву мету – створення повної інтеграції). Однак розвиток процесів регіональної інтеграції виявив, що більшість існуючих об'єднань, які розвивають інтеграційну взаємодію на рівні зони вільної торгівлі, не мають за мету подальше поглиблення інтеграції. Особливо це стосується укладання регіональних торговельних угод про створення зон вільної торгівлі, що укладають країни, які не мають спільних кордонів, і які взагалі (чи не обов'язково) планують перехід до інших форм поглиблення інтеграції.

Важливою ознакою регіональних угод, укладених протягом останніх років, є те, що, не зважаючи на їх оформлення у вигляді угод про створення зон вільної торгівлі, зміст цих угод виявляється значно ширшим. Все помітніше відстежується тенденція включення до регіональних угод не тільки положень, які спрямовані на розвиток лібералізації торговельних відносин через скорочення бар'єрів для торгівлі, а й таких, які стосуються інвестицій, конкурентної політики, державних закупівель, інтелектуальної власності, електронної комерції, а також норм, що стосуються врегулювання ринку праці та питань охорони навколишнього середовища. В окремих інтеграційних об'єднаннях країн світу, тип угоди яких відноситься до митного союзу, фактично одразу встановлюється єдиний зовнішній тариф (без проходження стадії зони вільної торгівлі), фактично режим митного союзу застосовується із значними застереженнями та виключеннями.

Розвиток регіональної економічної інтеграції доводить, що формування наднаціональних інституцій, які б забезпечували регулювання інтеграційного об'єднання, є складним завданням. Країни, що укладають відповідну угоду, достатньо неохоче відмовляються від деяких регулюючих функцій задля передачі їх на наднаціональний рівень регулювання, надаючи перевагу більш «м'яким» форм регіональної інтеграції, які передбачають поглиблення лібералізації, сприяння подальшій гармонізації торговельно-економічного співробітництва і фактичне створення міждержавного економічного простору, який динамічно розвивається в умовах поглиблення глобальної інтеграції [3, с.5-6]. Таким чином, на відміну від більш «жорстких» варіантів розвитку регіональної інтеграції, що передбачають передачу відповідних повноважень від національних держав до наднаціональних інституцій, в нових умовах розвитку глобальної інтеграції, що призвела до формування глобального простору, стрімко поширюється саме «м'які» варіанти форм регіональної інтеграції, які засновані на особливому поєднанні елементів митного союзу, спільного ринку, економічного союзу тощо з урахуванням конкретних інтересів кожної країни, що залучена до процесу регіональної економічної інтеграції. Такий підхід до інтеграційної взаємодії дозволяє кожній країні-учасниці об'єднання розвивати інтеграційні зв'язки з іншими країнами, які до зазначеного об'єднання не належать. Формування подібних міждержавних економічних просторів фактично не відокремлює їх в світовому господарстві і цілком відповідає логіці відкритого регіоналізму на відміну від систем, створених по принципу закритого регіоналізму. Саме за таким принципом формуються трансконтинентальні регіональні торговельні угоди, основним завданням створення яких є сприяння міжнародній конкурентоспроможності країн-учасниць трансконтинентального об'єднання через формування відповідного міждержавного економічного простору.

Розвиток регіональних інтеграційних ініціатив відповідно до уточненої еволюції форм регіональної фактично доводить, що країни світу, реалізуючи політику відкритого регіоналізму, спрямовують свої зусилля на формування особливої міждержавного економічного простору, до якого залучаються не тільки країни, що розташовані в одному регіоні. Перехресна участь країн у декількох регіональних торговельних угодах створила умови розвитку принципово нового явища в світовому господарстві – *континентального та трансконтинентального напрямів розвитку міжнародної регіональної інтеграції*. Емпіричні дані вказують, що ця тенденція посилюється. На початок 2011-го року лише третину регіональних торговельних угод (146 угод) було укладено в межах певного регіону, тобто 2/3 всіх інших угод фактично було спрямовано на розвиток континентальних та трансконтинентальних зв'язків, що розвиваються на інтеграційній основі, переважно, у вигляді формування зон вільної торгівлі. обрання саме цієї форми регіональної інтеграції і цілком логічним з огляду на те, що їх створення потребує меншої координації зовнішньоекономічної політики, оскільки зберігається власний механізм митного регулювання по відношенню до третіх країн, крім того їх створення не залежить безпосередньо від територіального розташування країн-партнерів, що і стає основою розвитку трансконтинентальної торговельної співпраці.

Розвиток континентальної та трансконтинентальної інтеграції виступає як реальний механізм формування багатополярного світу в глобальному просторі, при чому, з одного боку, відбувається розповсюдження загально світових ідей і принципів розвитку господарства, а з іншого боку, посилюється тенденція розвитку особливостей форм соціально-економічного розвитку регіонів світу, збереження культурних особливостей в рамках міждержавного економічного простору. В рамках простору, який формується на основі поглиблення регіональної та розвитку континентальної та трансконтинентальної інтеграції, відбувається об'єднання країн та регіонів із взаємною інтенсивною інтеграцією. Цілком логічним, що формування континентальних та трансконтинентальних напрямів регіональної інтеграції відбувається на основі найбільш потужних на сьогоднішній день регіональних моделей інтеграції: європейської, північноамериканської та азіатсько-тихоокеанської.

EU, який досягнув самого високого рівня інтеграційної взаємодії серед усіх інтеграційних об'єднань світу, в своїх програмних документах не ставить за мету формування континентального ринку. Однак, розширення Євросоюзу, реалізація програм сусідства (у східному напрямі, з країнами Близького Сходу та північної Африки), дозволяють зробити висновок про поглиблення регіонального співробітництва EU вже не тільки в рамках певного континенту, мова йде про розширення взаємодії регіонів та економічних територій різних континентів світу. Глобальна середземноморська політика EU вже розглядає країни Північного і Південного Середземномор'я як єдиний регіон.

Реалізуючи стратегічне завдання розвитку міжнародної конкурентоспроможності, EU активно розвиває інтеграційну взаємодію з країнами інших регіонів світу. Все це дозволяє визначити формування європейської континентальної та трансконтинентальної моделі регіональної інтеграції. Підтвердженням цього є той факт, що, з 32 регіональних торговельних угод, які укладено від імені всього Євросоюзу, лише третина безпосередньо пов'язана з країнами, які географічно відносяться до європейського континенту. 20 регіональних торговельних угод має трансконтинентальний характер, їх укладено з країнами Азії, Африки, Латинської Америки. Слід особливо підкреслити, що основну частину цих угод (3/4 від загальної кількості) було укладено протягом 2000-першої половини 2012 років [6]. Крім того, вже анонсовано нові регіональні ініціативи за участю EU, дві з яких також мають трансконтинентальний характер (мається на увазі регіональні угоди з Канадою та з Індією). Значна частина регіональних угод трансконтинентального характеру спостерігається і в EFTA, вони складають 72,7% від загальної кількості (16 з 22 регіональних угод).

Поширення та поглиблення інтеграційної взаємодії північноамериканських, латиноамериканських країн, країн Карибського басейну формують основу для розвитку американської континентальної та трансконтинентальної моделі регіональної інтеграції. Що повністю узгоджується з метою формування єдиного американського ринку, яку поступово впроваджують США, що підтримують розвиток Американської зони вільної торгівлі, що об'єднує всі країни Південної, Центральної і Північної Америки. Безпосередньо NAFTA, як інтеграційним об'єднанням (на відміну від EU) регіональні інтеграційні угоди не укладались. Хоча кожна з країн, що входить до складу північноамериканської зони вільної торгівлі активно розвиває регіональну інтеграційну співпрацю, в тому числі й транскордонного характеру.

Серед країн NAFTA найбільша кількість діючих регіональних торговельних угод станом на середину 2012 року припадає на Мексику – 16, з яких кожна четверта має транскордонний характер (з EFTA, EU, Японією та Ізраїлем). Інші угоди передбачають розширення та поглиблення регіональної співпраці з країнами Латинської Америки. З 13 регіональних торговельних угод, які сьогодні укладено на за участю США, транскордонний характер мають 8 (з Австралією, Бахрейном, Ізраїлем, Йорданією, Південною Кореєю,

**ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ
ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА**

Марокко, Оманом, Сингапуром). Для Канади кількість регіональних торговельних угод становить 7, в тому числі Транскордонного характеру – 2 (з EFTA та Ізраїлем) [6]. Практично всі ці угоди (за винятком угоди про створення зони вільної торгівлі між Канадою та Чилі, введеною в дію в 1997 році) було укладено протягом останніх десяти років. Серед 7 анонсованих Канадою нових регіональних торговельних угод 4 також мають трансконтинентальний характер і передбачають розвиток інтеграційної взаємодії з Сингапуром, Україною, ЕУ, Йорданією.

Розширення інтеграційних процесів в азієсько-тихоокеанському регіоні, що охоплює формування субрегіональних, міжрегіональних трансрегіональних об'єднань на принципах відкритого регіоналізму, поглиблення азіатської солідарності та поширення загальноазійських цінностей, визначає азієсько-тихоокеанську континентальну та трансконтинентальну модель регіональної інтеграції, характер якої залежатиме від внутрішньорегіональної співпраці, що визначатимуть Японія, Китай, Південна Корея та країни – ASEAN. Безпосередньо ASEAN як інтеграційним об'єднанням на середину 2012 року укладено 6 регіональних торговельних угод, які розповсюджують сферу свого впливу безпосередньо на азієсько-тихоокеанський регіон. Однак країни, які сьогодні входять до складу ASEAN, активно поширюють інтеграційну взаємодію з країнами інших регіонів світу. Так, безпосередньо Сингапуром укладено 19 регіональних торговельних угод, з яких 5 мають трансконтинентальний характер, оскільки укладені вони розвивають з США, Панамою, Перу, EFTA, а також в рамках Транстихоокеанського стратегічного економічного партнерства. Вже триває переговорний процес по трьом новим анонсованим регіональним угодам трансконтинентального характеру за участю Сингапуру та Канади, Коста-Ріки, України. Поступово розширюють інтеграційну співпрацю в рамках континентального напрямку інші країни ASEAN: за участю Малайзії, Таїланду укладено по 11 регіональних торговельних угод, Таїландом укладено 9 угод, по 8 угод мають Бруней, Індонезія, Лаос, В'єтнам.

Активно розвивають континентальний та трансконтинентальний напрям розвитку регіональної інтеграції й інші економічні центри Азієсько-Тихоокеанського регіону: з 13 регіональних інтеграційних угод, які укладено за участі Японії, 4 – мають транскордонний характер (угоди з Мексикою, Перу, Чилі, Швейцарією). Південна Корея залучена до 11 регіональних торговельних угод, з яких угоди з Перу, США, Чилі, ЕУ та EFTA мають трансконтинентальний характер. Поступово розширює свою участь в процесах регіональної інтеграції й Китай, яким укладено 10 регіональних торговельних угод, серед яких 4 – трансконтинентального характеру, які укладено останніми роками з Коста-Рікою, Пакистаном, Перу, Чилі [6]. Крім того, вже анонсовано регіональні угоди з Норвегією та Швейцарією

Формування континентальних моделей розвитку стало якісно новою формою прояву «нового регіоналізму». Поступове відкриття регіонів, відхід від протекціоністської спрямованості регіональної взаємодії, яка є властивою «старому регіоналізму», посилює процеси міжрегіональної інтеграції. Кожна країна може одночасно брати участь в декількох інтеграційних об'єднаннях, що дозволяє зробити висновок про розвиток в сучасних умовах багаторівневої інтеграції, в якій зберігаються і елементи «старого» і «нового» регіоналізму.

Розвиток континентального та трансконтинентального напрямку регіональної інтеграції цілком відповідає принципам відкритого регіоналізму і є зорієнтованим, в першу чергу, на розширення та розвиток міжнародного поділу праці і отримання додаткових від цього переваг у рамках певного міждержавного економічного простору. Країни, що приймають рішення про розвиток подібної регіональної інтеграції не спрямовують свої зусилля на створення замкнутого механізму регіонального самозабезпечення, який передбачає формування досить складного наднаціонального механізму регулювання. Вони є відкритими для розширення співробітництва з іншими країнами. Підтвердженням цього є швидкість розвитку як внутрішньорегіональних, так і міжрегіональних (трансконтинентальних) регіональних торговельних угод, яка є однаковою, а також мережа діючих регіональних торговельних угод, фактично охоплює всі регіони світу

З урахуванням нотифікованих та не нотифікованих СОТ угод найбільша питома вага міжрегіональних регіональних торговельних угод трансконтинентального характеру припадає на країни Південної Америки (16,9% від загальної кількості угод цього виду), в середньому на одну країну регіону тут припадає майже 4,3 угоди. Країнами Південної Америки укладено найбільша кількість регіональних торговельних угод подібного напрямку розвитку – 52 міжрегіональні торговельні угоди. Країнами Європи укладено 42 угоди (або 13,7% від загальної кількості міжрегіональних угод), в середньому на одну країну припадає 1,1 угода. Питома вага країн Північної Америки у загальній кількості зазначених угод становить 12,1% [5,с.57]. Найбільш активний період укладання міжрегіональних регіональних торговельних угод трансконтинентального характеру припадає на останнє десятиріччя (табл.1). Слід підкреслити, країни, що розвиваються мають майже однакову питому вагу регіональних угод трансконтинентального характеру, а це є свідченням того, що цей напрям розвитку регіональної інтеграції розглядається ними як важливий в стратегії економічного розвитку своїх національних економік.

Таблиця 1

Динаміка нотифікованих та не нотифікованих діючих регіональних торговельних угод: регіональний аспект

		Африка	СНД	Європа	Південна Америка	Центральна Америка	Кариби	Західна Азія	Близький Схід	Океанія	Східна Азія	Північна Америка
1950-1959	внутрішньо-регіональні	2	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
	міжрегіональні	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1960-1969	внутрішньо-регіональні	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0
	міжрегіональні	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1970-1979	внутрішньо-регіональні	1	0	5	0	1	0	0	0	1	0	0
	міжрегіональні	2	0	3	3	1	2	2	2	1	2	2
1980-1989	внутрішньо-регіональні	5	0	1	1	0	0	0	0	2	0	0
	міжрегіональні	1	0	1	11	9	4	1	2	0	1	6
1990-1999	внутрішньо-регіональні	12	25	10	9	0	0	2	2	1	2	1
	міжрегіональні	11	1	12	10	8	3	1	14	0	0	8
2000-2010	внутрішньо-регіональні	3	4	17	3	5	0	5	5	1	15	0
	міжрегіональні	17	3	26	28	16	10	10	12	9	31	21

В умовах глобалізації більший ефект від нових умов світового розвитку отримують найбільш розвинені країни світу, які формують нову економіку. Вони визначають інноваційний розвиток людства, зберігаючи за собою монополію на нові знання та технології при одночасному відкритому доступі до природних ресурсів усіх країн світу, що буде посилювати їх позиції й в подальшому. В той же час досягнути збалансованого розвитку неможливо досягнути без країн, що розвиваються. У результаті аналізу розвитку процесів регіональної інтеграції в сучасному господарстві доведено, що сьогодні в світі розвивається досить обмежена кількість регіональних інтеграційних угод, які укладено виключно високо розвинутими країнами, більш поширеною є практика із залученням країн, що розвиваються, до співпраці з

**ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РАЗВИТТЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ
ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА**

більш потужним партнером (Північ-Південь). Хоча слід зазначити, що впровадження лібералізації торговельних відносин без відповідних структурних реформ в національних економіках (в промисловості, соціальній сфері), розвитку інфраструктури не зможе забезпечити ефективний розвиток країн, що розвиваються, їх інтеграцію до світової економіки.

Розвиток континентальних та трансконтинентальних моделей інтеграційних процесів залежатиме від розвитку техніко-економічних систем, які вони охоплюють, оскільки еволюція певних укладів пов'язана з об'єктивними закономірностями формування доіндустріального, індустріального, постіндустріального та міжнародного інтеграційного суспільства [1, с.141]. Новий технологічний базис виникає на основі попереднього, від ступеню розвитку якого залежатиме поширення інтеграційних процесів, що охоплюють сферу торгівлі, виробництва, науково-технічного обміну тощо, поглиблення інтернаціоналізації суспільного відтворення в цілому під впливом глобальної інтеграції, що поглиблюється в світовому господарстві.

Особливо важливим питанням у новому регіоналізмі, при розгляді впливу регіональних торговельних угод на розвиток країн, що розвиваються, є елементи глибокої інтеграції з розвиненими країнами, які стають вирішальними в забезпеченні потенційних зв'язків між розширенням торгівлі та підвищенням продуктивності праці. Угоди трансконтинентального характеру, які стали характерною ознакою нового регіоналізму, активно укладають як країни, що розвиваються, так і розвинуті країни. Серед останніх особливо виділяються країни ЕУ (з 32 регіональних торговельних угод 20 мають трансконтинентальний характер), ЕФТА (відповідно, 22 і 16), США (13 і 8), Японія (13 і 4) та інші. Серед країн, що розвиваються, високу активність у розвитку нових інтеграційних форм взаємодії реалізують: Чилі (країною укладено 22 регіональні інтеграційні угоди, в тому числі 8 – трансконтинентального характеру), Туреччина (відповідно, 19 і 14 – найвищий рівень серед країн, що розвиваються), Сінгапур (19 і 5), Мексика (16 і 4), Україна (відповідно, 15 і 6), Перу (14 і 5) та інші (табл.2).

Таблиця 2

Країни і об'єднання, які уклали найбільшу кількість регіональних інтеграційних угод, що нотифіковано СОТ

Країни/об'єднання	Кількість регіональних торговельних угод	в тому числі трансконтинентального характеру	
		Всього, кількість	Питома вага інтеграційних угод трансконтинентального характеру у загальній кількості угод країни/об'єднання, %
ЕУ	32	20	62,5
ЕФТА	22	16	72,7
Чилі	22	8	36,4
Туреччина	19	14	73,7
Україна	15	6	40,0
Японія	13	4	30,8
Мексика	16	4	25,0
Сінгапур	19	5	26,3
Китай	10	4	40,0
Індія	15	2	13,3
Перу	14	5	35,7
США	13	8	61,5
Республіка Корея	11	5	45,5
Малайзія	11	1	9,1
Австралія	8	2	25,0
Нова Зеландія	9	1	11,1
Канада	7	2	28,6

* з країнами, що належать до інших регіональних ринків

Регіональні торговельні угоди, які укладаються між розвинутими країнами та країнами, що розвиваються, часто несуть важкий вибір для останніх, і можуть виявитися більш дорогими, ніж очікувалося. Укладаючи угоди Північ-Південь, країни, що розвиваються, вони прагнуть забезпечити безпеку або збільшення доступу на ринок і отримувати високі іноземні інвестиції з розвинених країн; домогтися більше поступок і преференцій, які не надаються іншим країнам. Крім того, країни можуть бути вимушені приєднатися до цих угод через побоювання втратити конкурентоспроможність з іншими країнами, що розвиваються і які вже вступили до зон вільної торгівлі з тими ж самими основними торговельними партнерами (цей критерій створює атмосферу «конкурентної лібералізації»). Нарешті, переговорний процес у рамках ГАТТ/СОТ має дуже повільний характер, що призвело до появи деяких розчарувань з боку країн, що розвиваються, і втрати надій щодо більш швидкого темпу їхнього соціально-економічного розвитку.

Подібне прагнення країн, що розвиваються, до укладання угод з розвинутими країнами можуть зменшити можливості національної політики, спрямованої на підтримку розвитку та структурних змін в менш розвинутих країнах. Найчастіше, подібні угоди передбачають досить різке зниження тарифів на промислові товари, що робить національних виробників незахищеними перед іноземними конкурентами, а це, в свою чергу, стане стримуючим фактором розвитку цих галузей промисловості. Спеціальний і диференційований режим для країн, що розвиваються, замінюється повною взаємністю та відповідною лібералізацією. Крім того, прийняття подібних угод супроводжується скороченням контролю національних урядів над прямими іноземними інвестиціями.

Поширення торговельних угод між країнами, що розвиваються, і розвинутими країнами може послабити багатосторонню торговельну систему та обмежити переваги вже існуючих регіональних угод про співпрацю між країнами, що розвиваються. Зазначені угоди включають такі положення, які виходять за рамки правил СОТ (в таких галузях як інвестиції, права інтелектуальної власності, лібералізація послуг, конкурентна політика та державні закупівлі), і вони охоплюють такі області, які були виключені з торговельних переговорів. Це, відповідним чином, скорочує можливості для країн, що розвиваються, для проведення активної політики на підтримку індустріалізації і структурних змін. Співробітництво типу Південь-Південь є більш привабливим для прискорення економічного прогресу, оскільки сприяє національним стратегіям розвитку. Розвиток інтеграційної взаємодії типу Південь-Південь є більш привабливим для цієї групи країн, оскільки окрім географічного фактору близькості є також спорідненість економічних потенціалів, інтересів і взаємодоповнюваності.

В розвитку трансконтинентальних процесів регіональної інтеграції, спрямованих на укладання відповідних угод про створення зон вільної торгівлі, можна спостерігати як певні переваги, так і певні загрози, коли переговорний процес розвивається на багатосторонній основі, тобто хоча б одна сторона переговорного процесу виступає у вигляді інтеграційного об'єднання. З одного боку, успішне просування переговорного процесу (як приклад, ЕУ-країни Центральної Америки) сприяє розвитку трансконтинентальних потоків товарів, послуг, інвестицій між двома крупними ринками, що представлено певними групами країн, що в кінцевому результаті стимулює подальший розвиток та поглиблення регіональної інтеграції. З іншого боку, недостатній рівень взаємодії країн-партнерів в межах інтеграційного об'єднання ускладнює переговорний процес, оскільки процес координації і погодження дуже ускладнюється (ЕУ-ASEAN, ЕУ-MERCOSUR), тому, як результат, більш потужне інтеграційне об'єднання починає ініціювання двостороннього переговорного процесу (ЕУ-Сінгапур, ЕУ-Колумбія і т.п.)

Таким чином, розширення інтеграції за своєю суттю охоплює зазначені елементи поглиблення інтеграції із залученням нових країн, що включає повне розширення (розвиток континентального напрямку регіональної інтеграції) та подальше розширення існуючого

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

інтеграційного об'єднання через залучення, в тому числі на трансконтинентальній основі, нових членів інтеграційного об'єднання (як окремих країн, так і вже існуючих регіональних інтеграційних об'єднань). З огляду на це, розвиток континентальних та трансконтинентальних напрямків розвитку регіональної інтеграції, її поглиблення та розширення є взаємодоповнюючими напрямками розвитку регіоналізації світової економіки в умовах глобальної інтеграції. Країни світу обирають власну стратегію участі у процесах регіональної інтеграції в залежності від тих завдань, які визначаються їхнім рівнем соціально-економічного розвитку, наявним потенціалом, характером розвитку зовнішніх відносин тощо.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Европа: вчера, сегодня, завтра / Институт Европы РАН ; [ред.кол. РАН; отв.ред. Шмелев Н.П.]. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2002. – 823с.
2. Китинг М. Новый регионализм как возможность [Электронный ресурс] / М. Китинг // Россия в глобальной политике. – 2008. – №4. – Режим доступа до статті: [//www.globalaffairs.ru/numbers/33/9979.html](http://www.globalaffairs.ru/numbers/33/9979.html)
3. Спартак А. Современный регионализм / А. Спартак // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. – №1. – С.3-15.
4. Balassa B. The theory of Economic Integration/ B. Balassa.– Homewood, Illinois: Richard D. Irvin, 1961. – 304p.
5. World Trade Report 2011. The WTO and preferential trade agreements: from co-existence to coherence [Electronic resource]. – Geneva: WTO Publications, 2011. – 251p. // World Trade Organization [Official website]. – URL: www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/world_trade_report11_e.pdf
6. <http://rtais.wto.org/> – Regional Trade Agreements Information System. WTO [Official website]

ИНВЕСТИЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ОТРАСЛИ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СУЩНОСТИ

Швецова Н.Е., аспирант кафедры экономической теории ДонНУ

Швецова Н.Е. Инвестиционный потенциал отрасли: теоретические подходы к определению сущности.

В работе обоснована актуальность изучения проблемы инвестиционного потенциала, поскольку именно инвестиционный потенциал является фундаментальной основой развития национальной экономики.

Проведен критический анализ понятия «потенциал», рассмотрены различные подходы к определению его сущности как в аспекте наличия ресурсов, в аспекте наличия возможностей и в аспекте способности достижения конкретной цели.

Систематизированы подходы к определению экономической категории «инвестиция». На основании проведенного анализа сформулировано авторское определение категории «инвестиции».

Систематизированы теоретические подходы к определению сущности понятия «инвестиционный потенциал». Сформулировано авторское определение экономической категории «инвестиционный потенциал». Представлена система взаимосвязей инвестиционного потенциала предприятия, региона, отрасли и экономики в целом.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный потенциал, национальная экономика, отрасль, регион, экономическое развитие.

Швецова Н. С. Інвестиційний потенціал галузі: теоретичні підходи щодо визначення суті.

В роботі обґрунтована актуальність вивчення проблеми інвестиційного потенціалу, оскільки саме інвестиційний потенціал є фундаментальною основою розвитку національної економіки.

Здійснено критичний аналіз поняття «потенціал», розглянуто різні підходи щодо визначення його сутності як в аспекті наявності ресурсів, в аспекті наявності можливостей, так і в аспекті здатності досягнення мети. Систематизовано підходи щодо визначення економічної категорії «інвестиції». На основі проведеного аналізу сформулювало авторське визначення дефініції «інвестиції».

Систематизовано теоретичні підходи щодо визначення сутності поняття «інвестиційний потенціал». Сформульовано авторське визначення економічної категорії «інвестиційний потенціал». Представлено система взаємозв'язків інвестиційного потенціалу підприємства, регіону, галузі та економіки в цілому.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний потенціал, національна економіка, галузь, регіон, економічний розвиток.

Shvetzova N.E. Investment potential of the branch: the theoretical approaches to determination.

In this paper the urgency of learning problems of the investment potential, because exactly investment potential is fundamental basis of the development of national economy.

In the article the critical analysis of concept «potential», is studied different approaches to determinate: as the availability of resources, as the availability of opportunities, as the ability to achieve specific goal.

Were systematized approaches to determinate economic category «investments». Were systematized theoretic approaches to determinate the definition of «investment potential».

Was created by the author's definition of the economy category «investment potential».

Developed the system of relationships between investment potential of the enterprise, investment potential of the area, investment potential of the branch and investment potential of the national economy.

Keywords: investments, investment potential, national economy, area, branch, development of national economy

Актуальность темы исследования. Показатели социально-экономического роста отечественной экономики свидетельствуют о том, что для динамичного и эффективного развития Украины на современном этапе требуются большие объемы инвестиций в базовые отрасли экономики. Только на такой основе возможно обновить устаревшую материально-техническую базу страны и выйти на принципиально новый уровень производства: от ресурсоемкого – до энергосберегающего и обеспечивающего информационно-инновационную модель национальной экономики.

В процессе данных преобразований базовых отраслей экономики ключевым элементом является инвестиционный потенциал. Причём, это касается как экономики Украины в целом, так и каждой из её базовых отраслей, поскольку инвестиционный потенциал является фундаментальной основой устойчивого развития национальной экономики. В связи с этим возникает объективная необходимость всестороннего изучения и анализа экономической категории «инвестиционный потенциал». Практическое значение такого исследования состоит в поиске эффективной модели управления формированием и использованием инвестиционного потенциала предприятия, отрасли, региона и национальной экономики в целом.

Анализ последних публикаций. Изучению данной проблемы посвящены работы многих отечественных ученых, а именно; Р. Бочарука, Г.Вознюка, В. Гринёвой, Т. Макух, Ю. Макогона, Т. Ореховой и других. Несмотря на большой интерес ученых к изучению проблемы формирования и оценки инвестиционного потенциала на данный момент нет единого подхода к определению сущности данного понятия. Это касается понимания сути инвестиционного потенциала предприятия, региона, отрасли и экономики страны в целом. Различие подходов к определению сущности инвестиционного потенциала затрудняет управление процессом его формирования и использования.

Постановка проблемы и цель исследования. Целью данной статьи является определение сущности инвестиционного потенциала как экономической категории на основе анализа и систематизации подходов к определению понятий «инвестиции» и